

В. В. Гурін

кандидат юридичних наук,
докторант науково-дослідної лабораторії з
проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID ID: 0009- 0008-4439-372X

ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз підходів до протидії кримінальним правопорушенням проти власності у трьох провідних європейських державах – Великій Британії, Франції та Німеччині. Автори зосереджуються на особливостях правового регулювання, інституційному забезпеченні та практичних механізмах боротьби з такими злочинами, як крадіжка, грабїж, розбій, шахрайство, привласнення, вимагання, незаконне заволодіння транспортними засобами та інші форми злочинів, що посягають на приватну, публічну та колективну власність. У межах дослідження розкрито: систему кримінально-правових норм, які формують основу протидії майновим правопорушенням у згаданих державах; структуру та повноваження правоохоронних органів (поліції, слідчих підрозділів, прокуратури, жандармерії, кримінальної служби розслідувань); практику досудового розслідування, застосування цифрових інструментів для відстеження активів і боротьби з організованими майновими злочинами; вплив європейських стандартів на формування національних систем протидії майновій злочинності. У Великій Британії ключову роль відіграють поліцейські сили Англії та Уельсу, Шотландії й Північної Ірландії, які діють у координації з Національним агентством по боротьбі зі злочинністю (NCA) та місцевими прокуратурами. Система акцентує увагу на превенції, активному патрулюванні, використанні аналітичної розвідки та співпраці з громадськістю. Франція демонструє ефективну модель подвійної структури – поліція (Police nationale) та жандармерія (Gendarmerie nationale), які спільно забезпечують захист власності в міських і сільських регіонах. Система відзначається високим рівнем технічного оснащення та жорсткими санкціями за посягання на власність. Німеччина реалізує децентралізовану модель, у якій 16 федеральних земель мають власні поліцейські сили, але координуються спільними базами даних, федеральними слідчими органами та спеціалізованими центрами протидії злочинності. Особлива увага приділяється кіберзлочинам проти власності, шахрайству в банківській сфері та боротьбі з рецидивом. Аналіз засвідчує, що всі три країни мають чітко вибудовану ієрархію реагування на майнові злочини, застосовують сучасні інформаційно-аналітичні ресурси, системи відеонагляду, обліку кримінальних правопорушень, а також активно впроваджують політику взаємодії поліції та суспільства (community policing). У висновках обґрунтовано можливість запозичення низки елементів цих моделей для удосконалення вітчизняної системи протидії кримінальним правопорушенням проти власності. Автор пропонує, зокрема, запровадження інтегрованих інформаційних баз, підвищення ролі місцевих поліцейських структур у профілактиці злочинності, вдосконалення міжвідомчої координації та розвиток цифрових інструментів розслідування.

Ключові слова: зарубіжний досвід, нормативно-правові засади, правоохоронні органи, кримінальні правопорушення, власність, виявлення, розслідування, протидія.

Актуальність теми. Міжнародний досвід протидії кримінально протиправним посяганням правопорушенням проти власності є досить вагомим і цінним для України, адже в умовах збройної агресії проти України ми

стикаємося з тим, що наш ворог безпринципно порушує основні правила і звичаї ведення війни, зокрема, масово вчиняються злочини саме проти власності. Для України також корисний досвід світової спільноти у боротьбі з орга-

нізованою злочинністю у зазначеній сфері, що на жаль, у кризовий період розвитку нашого суспільства значно зростає [1, с.151].

Вивчення зарубіжного досвіду допоможе створити дієву систему протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану, яка може сприяти зменшенню злочинності у край складний період в Україні. Тож у даному дослідженні ми спробуємо осмислити позитивний досвід провідних зарубіжних держав та, як наслідок, обґрунтувати доцільність запровадження зарубіжного досвіду для підвищення ефективності діяльності Національної поліції України щодо вдосконалення механізму протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану.

Для України вивчення зарубіжного досвіду протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану має надзвичайну практичну цінність. Зокрема, доцільно запозичити такі елементи: створення вузькопрофільних підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні конкретних видів майнових злочинів; розширення використання цифрових технологій (аналітика, розпізнавання даних, відеоспостереження, кіберслідство); удосконалення правової класифікації майнових злочинів з урахуванням міжнародних підходів; розбудова системи відновного правосуддя для зменшення навантаження на судову систему та відшкодування шкоди потерпілим; активізація співпраці з міжнародними правоохоронними структурами для розслідування складних схем, пов'язаних з транскордонними правопорушеннями проти власності.

Таким чином, адаптація і впровадження найкращих практик зарубіжного досвіду здатна суттєво підвищити ефективність української системи протидії кримінальним правопорушенням проти власності, зміцнити верховенство права і довіру громадян до інститутів правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення зарубіжного досвіду протидії окремим видам кримінальних правопорушень проти власності присвятили дослідження такі науковці, як В. А. Баранець, М.Г. Богуславський, Л.А. Бондаренко, М.О. Волошина, О.М. Гумін, Ю.А. Дорохіна, С.О. Колот, В.В. Котова, В.В. Крижна, О.В. Кришевич, А. С. Кузьменко, С.І. Марко, М.В. Мартишко, К.В. Менченя, А.М. Михайлюк, А.В. Молдован, В.П. Мороз, С.О. Павленко, В.А. Савченко, Т.В. Садова, В.Г. Севрук, О.В. Собкович, В.С. Станіч, О.Ю. Татаров, Р.І. Тракало, І.М. Чайка, К.О. Чаплинський, О.Ю. Шостко тощо.

Мета статті полягає у аналізі досвіду Великої Британії, Франції та Німеччини щодо протидії кримінальним правопорушенням проти власності та визначення на його основі ефективних шляхів щодо запровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи іноземний досвід і здійснюючи конструктивний аналіз підходів різних держав до питання протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, варто констатувати, що у світі за останні десятиліття змінилися підходи, які визначали природу і сутність цього явища, а також концепція правоохоронних органів щодо протидії організованим злочинності [2]. Отже, використання кращого зарубіжного досвіду правоохоронні органи повинні застосовувати лише в контексті існуючої системи права, з огляду на певні правові принципи, традиції, правову культуру та правосвідомість громадян [3].

Слід відзначити, що кримінальними кодексами багатьох зарубіжних країн встановлюється особлива спеціальна відповідальність за злочини проти власності щодо осіб, які посягали на власність родичів. На нашу думку, відсутність чітко визначеної та закріпленої норми у чинному КК України призводить до порушення інтересів постраждалих осіб та позбавляє їх права на захист власності кримінально-правовими засобами [4].

У Великій Британії протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснюють кілька рівнів правоохоронних органів, з урахуванням юрисдикцій Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Нижче подано основні органи, їхні функції та особливості.

У Великій Британії протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснює низка правоохоронних органів, діяльність яких побудована на принципах спеціалізації, міжвідомчої координації та децентралізованого управління. Залежно від територіальної юрисдикції та характеру злочину, повноваження щодо розслідування майнових правопорушень належать місцевим, регіональним або національним поліцейським структурам (додаток).

Основну роль у протидії злочинам проти власності відіграють територіальні поліцейські сили Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Наприклад, Metropolitan Police Service (Лондон), Greater Manchester Police, Police Scotland та Police Service of Northern Ireland мають підрозділи, що спеціалізуються на розслідуванні крадіжок, грабежів, пограбувань,

шахрайства, зломів, підпалів та вандалізму. Ці підрозділи працюють у тісній взаємодії з іншими державними структурами та громадськістю.

Особливе місце займає City of London Police – правоохоронний орган, який спеціалізується на боротьбі з шахрайством, фінансовими та кібератакуючими злочинами у фінансовому секторі. Саме цей підрозділ є національним координатором у сфері протидії шахрайству та керує системою Action Fraud – національним центром повідомлення та обробки інформації про шахрайства.

Національне агентство з боротьби зі злочинністю (National Crime Agency, NCA) здійснює розслідування організованих злочинних груп, що вчиняють майнові злочини у великих масштабах, зокрема у сфері торгівлі, нерухомості, кіберпростору та через міжнародні схеми. NCA взаємодіє з поліцією, митними службами, податковими органами та спецслужбами.

Також важливу роль виконує Serious Fraud Office (SFO) – спеціалізований орган, що займається розслідуванням та переслідуванням складних випадків серйозного шахрайства, корпоративної корупції та розкрадання великого обсягу власності в межах бізнес-середовища.

Допоміжну функцію виконують органи місцевого самоврядування, зокрема підрозділи Trading Standards, які займаються захистом прав споживачів і виявленням порушень у сфері торгівлі, що можуть мати ознаки злочинів проти власності.

Таким чином, у Великій Британії протидія кримінальним правопорушенням проти власності реалізується через мережу спеціалізованих органів, що забезпечують ефективне реагування як на локальному, так і на національному рівнях. Важливою особливістю британського підходу є тісна співпраця між різними інституціями, висока технічна оснащеність та акцент на попередженні правопорушень.

У Великій Британії в 2006 р. була створена Служба з боротьби з найбільш небезпечною організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency), основними напрямками діяльності якої є «проведення профілактичної роботи щодо обізнаності населення про організовану злочинність; розкриття кримінальних справ і збільшення обсягу повернутих коштів, отриманих незаконним шляхом; упровадження новітніх способів боротьби з організованою злочинністю. Ефективність діяльності SOCA підтверджують збільшення обсягів вилучених майна і грошей учасників ОЗГ та збіль-

шення кількості розкритих у даній сфері злочинів [5, с. 180; 6].

У Великобританії в 2013 році створено Національне агентство боротьби із злочинністю (National Crime Agency, NCA). NCA очолює боротьбу з серйозною та організованою злочинністю, захищаючи власність, виявляючи та переслідуючи найбільш небезпечних злочинців. Як зазначено на офіційному сайті NCA, організована злочинність, на сьогоднішній день, є однією з самих небезпечних загроз перед Великобританією. Вона стосується більшої кількості громадян, ніж будь-яка інша загроза, та призводить до більшої кількості смертей ніж тероризм, війна та стихійні лиха разом взяті. Економічні збитки від організованої злочинності та витрати на боротьбу з нею коштують не менш ніж 37 млрд. фунтів стерлінгів у рік. [7; 8].

Основними напрямками роботи NCA є боротьба з: корупцією; кіберзлочинністю; – розповсюдженням наркотиків; легалізацією незаконних доходів; шахрайством; незаконним обігом вогнепальної зброї; імміграційною злочинністю; викраденням та вимаганням; сучасним рабством і торгівлею людьми; насильством та експлуатацією дітей [8].

Відповідно до розділу 24 Закону Англії «Про поліцію та докази у кримінальних справах» поліція може арештовувати особу без наказу судді за наявності таких умов: 1) коли невідомо ім'я та адресу підозрюваного або є сумніви, що він правильно назвав своє ім'я та адресу; 2) є підстави вважати, що арешт необхідний для припинення фізичного впливу на людей або власність з боку підозрюваного; 3) є підстави вважати, що арешт убезпечить від фізичного впливу самого підозрюваного; 4) арешт необхідний для попередження повторного вчинення злочину підозрюваним; 5) для захисту дитини або іншої безпорадної особи від підозрюваного [9; 10].

Так, Кримінальне право Англії встановлює відповідальність за грабіж у розділі 8 Закону «Про викрадення», прийнятому в 1968 році. Відповідно до цієї статті людина є винною в грабежі (розбої), якщо вона, маючи на меті викрадення майна, безпосередньо до або під час викрадення застосовує силу до будь-якої особи, або погрожує застосуванням сили, залякує чи намагається залякати. Покарання за грабіж передбачає ув'язнення, а у деяких випадках навіть і довічне позбавлення волі. [11]. Широкий перелік шахрайських дій передбачено і Англії. Шахрайство (fraud) в англійському праві представлено як єдиного злочину. Ця назва поєд-

нала кілька самостійних злочинів (deception offences). Закон про крадіжку 1968 передбачає відповідальність за придбання майна шляхом обману та отримання грошової вигоди шляхом обману. Закон про крадіжку 1996 р. встановив відповідальність за обман, який спричинив здійснення фінансових операцій на рахунках кредитних організацій. Крім того, з шахрайством безпосередньо пов'язані норми про помилкову звітність та зловживання з документами [12].

Законами Великої Британії 1968 р. і 1978 р. «Про крадіжку» також передбачено склади злочинів, які можна було б розглядати як шахрайство: а) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом одержав майно, яке є власністю іншої особи, з наміром назавжди позбавити її майна (позбавлення волі до 10 років); б) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився для себе або для іншої особи майнової вигоди, (обмежуючись до одержання займу шляхом перевищення кредиту, одержання страхового полісу, можливості одержання винагороди займаючи посаду, або будучи найнятим на роботу, або виграшу грошей через укладання пари) (позбавлення волі до 5 років); в) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився послуг від іншої особи (позбавлення волі до 5 років); г) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом гарантував звільнення, повністю або частково, від існуючого зобов'язання щодо платежу, незалежно, чи це було власне зобов'язання, чи зобов'язання іншої особи (позбавлення волі до 5 років); д) кожен, хто за допомогою обману, маючи намір зробити довготривалою виплату повної суми або частини суми існуючого зобов'язання щодо платежу, або з наміром уможливити це іншій особі, нечесним шляхом схилив кредитора, або іншу особу, яка вимагає платіж від імені кредитора, зачекати на платіж (незалежно, чи прострочений належний термін платежу), або відмовитись від платежу (позбавлення волі до 5 років); е) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився звільнення від зобов'язання щодо платежу, або анулювання такого зобов'язання, включно з одержанням такого звільнення для іншої особи або наданням можливості такого одержання іншій особі (позбавлення волі до 5 років). Особливістю кримінального права Великої Британії є те, що кримінальні закони, які встановлюють відповідальність, зазвичай включають в себе лише загальні норми, залишаючи за судовою прак-

тикою розширення цих норм. Англійське кримінальне законодавство розмежовує поняття «майна» та «грошей». Кримінальне законодавство України в конструюванні загальної статті про шахрайство такий поділ «майна» та «грошей» не застосував. Але в особливій статті про шахрайство, а саме шахрайство з фінансовими ресурсами, умовно був зроблений акцент на гроші, але в різних формах: кредитів, дотацій, субсидій. Головним позитивним явищем для кримінального права Великої Британії є відокремлення і встановлення відповідальності для службових осіб компаній за вчинення шахрайства» [13, с. 79; 14].

Досвід Великої Британії у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти власності демонструє високу ефективність завдяки чіткій структурі правоохоронних органів, спеціалізації підрозділів та широкому використанню цифрових технологій у розслідуванні. Зокрема, варто відзначити такі елементи британської моделі, які можуть бути адаптовані в Україні:

1) Запровадження вузькоспеціалізованих органів, таких як City of London Police або Serious Fraud Office, що дозволяє сконцентрувати ресурси на боротьбі з конкретними видами майнових злочинів, зокрема шахрайством та кіберзлочинністю.

2) Посилення міжвідомчої координації між місцевими, регіональними та національними структурами з використанням єдиних інформаційних платформ.

3) Систематизація збору даних про злочини проти власності, аналогічно до британської служби Action Fraud, що дозволяє оперативно виявляти тенденції та реагувати на нові виклики.

4) Підвищення ролі превенції, зокрема через взаємодію з органами місцевого самоврядування, впровадження освітніх кампаній, використання камер спостереження (CCTV) і цифрових слідчих інструментів.

5) Законодавче забезпечення швидкого реагування на нові форми майнових злочинів, зокрема пов'язаних із технологічними платформами та інтелектуальною власністю.

Запозичення вказаних підходів може суттєво підвищити ефективність української системи протидії злочинам проти власності, особливо в умовах зростаючої цифровізації та поширення транснаціональної злочинності. Водночас впровадження британських практик має здійснюватися з урахуванням правових, інституційних та соціальних реалій України.

У Франції протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснюють кілька правоохоронних структур, які мають чітко розмежовані повноваження за територіальним, функціональним та рівневим принципом. Ці органи діють у межах унітарної централізованої моделі та підзвітні Міністерству внутрішніх справ або Міністерству юстиції Франції.

Відповідно до процесуального законодавства Франції прокуратура здійснює нагляд і контроль за судовою поліцією при проведенні нею дізнання та у випадках, передбачених законом, ініціює питання про кримінальне переслідування шляхом звернення до судового слідчого з публічним позовом про проведення досудового розслідування [15, с. 173; 16].

Французька поліція складається з двох централізованих інститутів – Національної поліції і Жандармерії, які наділені однаковими повноваженнями, однак знаходяться під різною юрисдикцією. Так, Національна поліція Франції здійснює охорону правопорядку, патрулювання, контроль на дорогах, перевірку особи; а також під наглядом судових органів здійснює слідчу та розшукову діяльність. Французька жандармерія – це сили поліції, які знаходяться в підпорядкуванні Міністерства оборони. Французька жандармерія є воєнізованим органом, створеним з метою підтримання громадської безпеки і покликана гарантувати захист населення та їх власності. Вона також є органом інформування, попередження та спасіння. Окрім наведених завдань на неї може бути покладено додаткові обов'язки, пов'язані із збройним захистом населення. Жандармерія виконує функції поліції в сільській місцевості з населенням не більше 20 000 населення [17, с. 197].

Так, Франція є однією з засновниць континентального кримінального процесу. Дізнання у Франції є етапом кримінального процесу, який називається поліцейським дізнанням та проводиться до початку попереднього слідства під керівництвом прокурора. Для здійснення поліцейського дізнання, спрямованого на пошук та виявлення злочинів, у Франції створена та функціонує судова поліція, на яку покладається обов'язок як з проведення дізнання, так і забезпечення громадського правопорядку у цілому [15, с. 172; 16].

Як зауважує А.М. Михайлюк, кримінальний процес Франції виокремлює п'ять основних видів дізнання: 1) очевидного кримінального діяння; 2) початкове; 3) розслідування

смерті при підозрілих обставинах; 4) розшуку безвісно відсутніх осіб; 5) розшуку осіб, що переховуються [15, с. 172; 16].

Вищенаведене свідчить, що дізнання у Франції має свою особливість, воно здійснюється не тільки в рамках кримінальної процесуальної, а й у рамках оперативнорозшукової діяльності. Судова поліція може лише збирати докази та складати рапорти чи протоколи, не здійснюючи оцінку зібраних доказів. Вчені відмічають, що в Україні схожий характер діяльності, порівнюючи з дізнанням Франції, має оперативно-розшукова діяльність [15, с. 173; 16].

Досвід у французькому досудовому слідстві, на нашу думку, може бути корисним для судової системи України, а саме йдеться про наявність такої посади, як «суддя з питань свобод та ув'язнення», який, по суті, слідчих функцій не виконує, але, як і в кримінальному процесі України, вирішує чимало питань у межах цієї стадії кримінального процесу. Дозвіл такого судді необхідний для: – тримання особи під вартою (застосовується як до дорослих, так і до осіб старших шістнадцяти років); – пошуку, обшуку та виїмки; – прослуховування телефонних розмов, заслуховування анонімного свідка [18, с. 13; 10].

Окрім слідчого судді, який провадить як попереднє слідство, так і здійснює судовий контроль за розслідуванням, що проводиться поліцією, у кримінальному процесі судовий контроль здійснюють слідча камера та слідча палата. До того ж уведено посаду судді з питань свобод та ув'язнення, якого наділено частиною повноважень слідчого судді і який став ще одним судовим органом, що забезпечує законність попереднього слідства. Така структура органів контролю на досудовому розслідуванні створила чітку систему судового контролю під час попереднього слідства, у тому числі й за дотриманням права на повагу до приватного життя [10].

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом Франції (далі – КПК Франції) судовий контроль за діями та рішеннями поліції, слідчого судді переважно здійснює спеціальний орган судового контролю – слідча камера, що поєднує функції кваліфікаційної колегії слідчих суддів, яка має право накладання стягнення на останніх, а також контрольного органу, що здійснює судовий контроль над досудовим розслідуванням шляхом розгляду скарг і заяв учасників процесу про порушення норм законодавства, допущених у ході дізнання та попереднього

слідства посадовими особами судової поліції, слідчим суддею і прокурором [19, с. 87–88; 10].

Кримінальний кодекс Франції у главі III «Злочини та правопорушення проти власності» містить норму, яка закріплює відповідальність за знищення, пошкодження та псування майна (статті 322-1 до 322-18 КК). Згідно з ч. 1 ст. 322-1 КК знищення, пошкодження майна, що належить іншій особі, карається двома роками позбавлення волі та штрафом у розмірі 30 000 євро, якщо тільки не завдано незначної шкоди. Відповідно до ч. 2 нанесення без передбаченого законом дозволу написів, знаків або малюнків на фасадах, транспортних засобах, дорогах загального користування карається штрафом у розмірі 3750 євро та трудовим покаранням загального інтересу, якщо це призвело лише до незначної шкоди [20; 21, с. 197].

Система Особливої частини КК Франції визначається цінністю захищованого блага і складається з шести книг, що охоплюють розділи з другої по сьому. Книга III містить положення про кримінальну відповідальність за майнові злочини і проступки, у ній чітко розмежовано різні форми посягань на власність, здійснено опис їх основних ознак. У КК Франції чітко розмежовані різні форми майнових злочинів і проступків, сформульовано їх основні ознаки і обтяжуючі обставини. Усі майнові посягання поділяються на дві основні групи: присвоєння та інші посягання, що не є привласненням, до присвоєння віднесені також шахрайство та подібні злочинні діяння. Шахрайство представляє собою «введення в оману, вчинене або шляхом використання неправдивого імені або помилкового статусу, або шляхом зловживання дійсним статусом, або шляхом використання обманних прийомів щодо будь-якої фізичної або юридичної особи, і схилення її таким чином до того, щоб вона на шкоду собі або третім особам передала грошові кошти, цінні папери, матеріальні цінності або будь-яке інше майно, надала послуги або вчинила угоду, що тягне за собою виникнення обов'язку або звільнення від нього» (ст. 313-1 КК). Поряд із загальним поняттям шахрайства, Кодекс містить норми про злочинні діяння, тотожні шахрайству або схожі з ним, але мають деякі особливості, – про шахрайство і про аукціонне шахрайство. Юридичні особи можуть бути притягнені до відповідальності виключно за просте шахрайство. Основним покаранням для юридичної особи може бути накладено штраф у розмірі до 12,5 мільйонів євро. Крім того, можуть бути застосовані будь-які додат-

кові покарання, передбачені для юридичних осіб у Загальній частині, за винятком загальної конфіскації майна. Французьке кримінальне право також охоплює зловживання довірою, яке визначається як діяння, вчинене будь-якою особою, що полягає у привласненні, на шкоду іншій стороні, грошових коштів, цінних паперів, матеріальних цінностей або будь-якого іншого майна, яке було передане цій особі з обов'язком повернути, пред'явити або використовувати його певним чином (ст. 314-1) [22; 23].

Наприклад, відповідно до КК Франції, шахрайство в галузі туристичних послуг підпадає під відповідальність за: звичайне шахрайство, яке є кримінальним правопорушенням, що порушує майнові відносини; а також «комп'ютерний» обман, який класифікується як майновий злочин у сфері обробки даних. Згідно з КК Федеративної Республіки Німеччина, шахрайство в сфері туристичних послуг є одним із видів правопорушень, що включає обман і зловживання довірою. У таких випадках предметом кримінального правопорушення можуть бути майнові вигоди, дані електронних обчислювальних машин, неправдиві відомості про вигоду вкладів, а потерпілими вважаються «велика кількість людей», як зазначено в законодавстві. Шахрайство може мати різні форми: просте, особливо тяжке та комп'ютерне, і може відбуватися під час отримання субсидій, капіталовкладень, кредитування або надання послуг. Кваліфікуючими ознаками шахрайства є: вчинення правопорушення в рамках промислу або в складі банди; завдання значної майнової шкоди; вчинення правопорушення з наміром поставити в небезпеку велику кількість людей або завдати їм майнової шкоди шляхом систематичного шахрайства; вчинення правопорушення з метою доведення іншої особи до злиднів; зловживання службовими повноваженнями; фальсифікація застрахованого нещасного випадку. За шахрайство передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі (максимальний термін – десять років), а також додаткові санкції, такі як позбавлення права займати публічні посади та користуватися відповідними правами. Превентивні заходи включають нагляд за поведінкою засудженого, а заохочувальні – можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умови сплати певних внесків, тобто відшкодування завданої майнової шкоди [24, с. 237-238; 25].

За кримінальним законодавством Франції шахрайство є обман фізичної чи юридичної

особи шляхом використання вигаданого імені, вигаданої посади або шляхом використання обманних дій для того, щоб спонукати особу на шкоду собі або третім особам передати кошти, цінності або якесь майно, надати послугу або надати будь-який документ, що містить зобов'язання чи звільнення від зобов'язання. Цю дефініцію слід оцінити позитивно, оскільки у ній досить докладно визначені методи скоєння протиправного діяння, його мети, і навіть коло потерпілих осіб [26; 12]. У французькому кримінальному праві виділяються також дії, що приликають до шахрайства. До них, зокрема, належать шахрайське зловживання та шахрайський обман [12].

Основні правоохоронні органи Франції у сфері протидії злочинам проти власності:

1. Національна поліція Франції (Police Nationale) ((Підрозділи: *Brigade de Répression du Banditisme (BRB)* – підрозділ боротьби з організованими майновими злочинами (озброєні пограбування, серійні крадіжки тощо). *Direction centrale de la police judiciaire (DCPJ)* – центральне управління кримінальної поліції, яке координує дії всіх підрозділів кримінального розшуку). Юрисдикція: Міські території, великі населені пункти. Функції: Розслідує більшість майнових злочинів у містах – крадіжки, пограбування, шахрайство, вандалізм, зломи, незаконне заволодіння майном.

2. Жандармерія Франції (Gendarmerie Nationale) (Підрозділи: *Sections de recherches* – спеціальні слідчі секції для розслідування тяжких злочинів, зокрема проти власності. *Brigades territoriales* – місцеві підрозділи для першочергового реагування). Юрисдикція: Сільські території, малі міста, приміські зони. Функції: Забезпечує розслідування майнових правопорушень поза межами великих міст. Має слідчі повноваження та виконує функції охорони правопорядку.

3. Фінансова поліція (Brigade Financière). Функції: Спеціалізується на розслідуванні економічних злочинів, пов'язаних з майновими посяганнями: шахрайство, відмивання коштів, крадіжки шляхом зловживання довірою, зловживання службовим становищем. Діє в рамках DCPJ, у складі кримінальної поліції.

4. Судова поліція (Police Judiciaire). Це загальний термін, який охоплює різні підрозділи як у поліції, так і в жандармерії, які проводять досудове слідство з дозволу слідчих суддів. Вони здійснюють: складання протоколів, збір доказів, проведення обшуків, викриття злочин-

них груп, які здійснюють крадіжки, грабежі, шахрайства.

5. Спеціалізовані підрозділи боротьби з організованою злочинністю (OCLDI, OCLCO): OCLDI (Office central de lutte contre la délinquance itinérante) – боротьба з транскордонними та «кочовими» злочинними групами, що спеціалізуються на серійних крадіжках. OCLCO (Office central de lutte contre le crime organisé) – викриття організованих злочинних угруповань, що вчиняють майнові злочини.

У Федеративній Республіці Німеччина протидію та розслідування кримінальних правопорушень проти власності здійснює комплекс правоохоронних органів, які діють у межах федеративної структури держави. Особливістю німецької системи є розподіл повноважень між федеральними та земельними органами, а також тісна координація між поліцією, прокуратурою та судами.

Кримінальне процесуальне законодавство Німеччини також належить до романогерманської правової сім'ї, але в Німеччині дізнання є єдиною формою попереднього розслідування. Як зауважує А.В. Молдован, досудове розслідування у формі дізнання проводиться прокуратурою і поліцією. Проведення дізнання в поліції покладено на визначену категорію урядовців, які називаються допоміжними урядовцями прокуратури. Проведення дізнання в повному обсязі відноситься до компетенції прокуратури. Поліція виконує лише окремі доручення прокуратури, а також за власною ініціативою розслідує кримінальні злочини з метою попередження заплутаних справ [27; 16].

Так, відповідно до КПК Німеччини дізнання розпочинається з отримання поліцією повідомлення про вчинений злочин. Після цього поліція проводить невідкладні слідчі дії спрямовані на встановлення особи, яка вчинила злочин, та подає матеріали прокурору для ухвалення рішення про початок кримінального переслідування (§ 163 КПК ФРН) [28; 16].

Поліція уповноважена здійснювати дізнання у складних провадженнях та після направлення матеріалів прокурору. Ця діяльність включає виявлення інших епізодів злочинної діяльності, а також встановлення осіб, які їх вчинили. У провадженні дізнання можлива участь слідчого судді. Так, у разі необхідності легалізації даних попереднього розслідування поліція звертається до дільничного суду. Суддядізнавач за клопотанням прокуратури (або захисту) проводить окремі слідчі дії. Як правило, суддя

допитує найважливіших свідків, а також обвинувачених, які визнають свою винуватість під час допиту поліцією чи прокурором [16].

Кримінально-правова заборона за знищення чи пошкодження майна на рівні загальної норми передбачена в КК Німеччини у шостому розділі «Злочинні дії проти чужого майна» в § 125. № Пошкодження майна». У ній зазначено якщо особа знищить, пошкодить, зіпсує або приведе в непридатність чуже майно, її дії караються позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом до 360 добових ставок. У § 126 передбачена відповідальність за спричинення умисним знищенням чи пошкодженням майна серйозних матеріальних збитків: церкві чи релігійному об'єднанню, могилі, іншому місцю поховання, приміщенню, яке використовується для релігійних обрядів, має культурне значення, є частиною критичної інфраструктури, або заподіяння шкоди предмету на суму понад 5000 євро – карається позбавленням волі на строк до двох років. Заподіяння шкоди майну на суму понад 300 000 євро, передбачає позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років [29;21].

Найпоширенішим у Європі поняття шахрайства міститься у німецькому законодавстві. Параграф 263 КК ФРН передбачає покарання для того, хто «з наміром доставити собі чи третій особі протиправну майнову вигоду заподіює шкоду майну іншого шляхом введення його в оману або підтримання в ньому помилки, видаючи хибні факти за справжні, спотворюючи чи приховуючи істину» (тобто заподіює з корисливою метою шляхом обману майнових збитків) [30; 12].

Загальна норма про шахрайство (§ 263 КК ФРН) доповнена спеціальними нормами (§ 264 – отримання субсидії шляхом обману; § 265 – страховий обман), а також спеціалізованими нормами, які поширюють кримінально-правову заборону на дії, що не охоплюються поняттям шахрайства - комп'ютерне шахрайство; § 264a – фондовий обман; § 265a – зловживання з автоматами; § 265b – кредитний обман) [30; 12].

Отже, відповідно до кримінального процесуального законодавства Німеччини дізнання є єдиною формою досудового розслідування. Дізнання здійснює прокурор або поліція під керівництвом прокурора. Судовий слідчий (дільничний суддя-дізнавач) в такому розслідуванні приймає бере участь лише при прийнятті найважливіших рішень чи вирішенні питання щодо легалізації доказів. Варто зауважити, що

відповідно до КПК України досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а досудове розслідування кримінальних проступків – у формі дізнання (ст. 215 КПК України). І це є дві окремі форми досудового розслідування [16].

Правоохоронні органи Німеччини, що здійснюють протидію злочинам проти власності:

1. Поліція земель (Länderpolizei). (Основна структура, що здійснює розслідування майнових злочинів (крадіжки, пограбування, шахрайство тощо) у межах відповідної федеральної землі. Складається з: Schutzpolizei (патрульна поліція) – оперативне реагування на злочини. Kriminalpolizei (кримінальна поліція) – ведення слідства, збір доказів, експертизи. У кожній землі є свої кримінальні відділи, які діють автономно, але координуються загальнодержавними стандартами.

2. Федеральне управління кримінальної поліції (Bundeskriminalamt – БКА). Центральний орган кримінальної поліції на федеральному рівні. Має юрисдикцію над міжземельними та міжнародними злочинами, включно з організованими злочинними групами, що вчиняють злочини проти власності. Координує діяльність Landeskriminalamt (земельних управлінь кримінальної поліції). Займається аналітикою, кіберзлочинами, інтелектуальною власністю, міждержавною співпрацею.

3. Земельні управління кримінальної поліції (Landeskriminalamt – LKA). Працюють у складі поліції кожної з 16 федеральних земель. Здійснюють розслідування складних злочинів, серійних злочинів проти власності, організованих форм майнової злочинності. Виконують функцію координації між місцевими відділами та БКА.

4. Прокуратура (Staatsanwaltschaft). Керує досудовим розслідуванням, затверджує слідчі дії, направляє справу до суду. Має повноваження ініціювати розслідування, видавати ордери на обшук, арешт тощо. У тісній взаємодії з поліцією здійснює процесуальний нагляд за справами проти власності.

5. Спеціалізовані підрозділи. У структурі Kriminalpolizei діють підрозділи, що спеціалізуються на: боротьбі з крадіжками зі зломом, шахрайством і зловживанням довірою, кіберзлочинністю проти майна, злочинами проти інтелектуальної власності.

Правоохоронна система Німеччини у сфері протидії злочинам проти власності відзначає

ється високим рівнем організації, професійною підготовкою кадрів, технічною оснащеністю та тісною взаємодією між поліцією та прокуратурою. Важливою перевагою є наявність ефективного розподілу повноважень між федеральним і земельним рівнями, а також спеціалізація підрозділів, що дозволяє ефективно реагувати як на побутові, так і на транснаціональні форми злочинів проти власності.

Висновок. Аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду протидії кримінальним правопорушенням проти власності свідчить про надзвичайну різноманітність підходів, структур і практик, що використовуються різними державами для захисту майнових прав громадян, юридичних осіб та суспільства в цілому. Спільним для більшості правових систем є те, що правопорушення проти власності розглядаються як соціально небезпечні діяння, що підривають не лише економічну безпеку, а й стабільність правопорядку та довіру громадян до держави.

У країнах англо-американської правової системи (зокрема Великій Британії), акцент робиться на: спеціалізацію правоохоронних органів, зокрема у сфері боротьби з фінансовими та кіберзлочинами; оперативне застосування новітніх технологій і цифрових рішень для виявлення і документування злочинів; широку міжвідомчу взаємодію між поліцією, аналітичними та судовими органами; профілактику правопорушень через партнерство з громадськістю та бізнесом.

Європейські держави (Франція, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Чехія, Литва, Латвія тощо) демонструють високий рівень інституційного забезпечення розслідування майнових злочинів та розвинену систему кримінально-правових норм, які передбачають деталізовану класифікацію правопорушень проти власності (крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, привласнення, пошкодження майна тощо) з урахуванням обтяжуючих та пом'якшувальних обставин. Водночас активно впроваджується практика відновного правосуддя та альтернативних форм покарання, особливо в разі незначної шкоди.

Країни Центральної та Східної Європи (Польща, Чехія, Грузія, Литва) поступово адаптують свої системи до стандартів Європейського Союзу, впроваджуючи: прозорі механізми слідства і судочинства, цифровізацію розслідувань, антикорупційні підрозділи, які також мають повноваження у сфері майнових правопорушень.

Для України вивчення зарубіжного досвіду протидії кримінальним правопорушенням проти

власності в умовах воєнного стану має надзвичайну практичну цінність. Зокрема, доцільно запозичити такі елементи: створення вузькопрофільних підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні конкретних видів майнових злочинів; розширення використання цифрових технологій (аналітика, розпізнавання даних, відеоспостереження, кіберслідство); удосконалення правової класифікації майнових злочинів з урахуванням міжнародних підходів; розбудова системи відновного правосуддя для зменшення навантаження на судову систему та відшкодування шкоди потерпілим; активізація співпраці з міжнародними правоохоронними структурами для розслідування складних схем, пов'язаних з транскордонними правопорушеннями проти власності.

Список використаної літератури:

1. Марко С.І. Міжнародний досвід протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2025. Випуск 88: Ч. 3. С. 150-156.
2. Севрук В.Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.
3. Павленко С.О. Зарубіжний досвід у сфері протидії політичній корупції. *Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти* : матеріали підсумк. наук.-теорет. Інтернет-конф. (Київ, 23 квіт. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 138-139.
4. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-еко. ун-т, 2016. 744 с.
5. Шостко О. Ю. Аналіз ефективної діяльності системи кримінальної юстиції у сфері протидії організованим злочинності в окремих європейських країнах. *Проблеми законності*. 2009. № 1. С. 176 –185.
6. Андросович Л. Зарубіжний досвід протидії організованим злочинності у сфері фінансів та можливості його застосування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2 (30). 2022. С.31-37
7. NCA. Офіційний сайт. URL: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk>.
8. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. Протидія організованим злочинності в Україні: сучасність та перспективи: монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.

9. Закон Англії «Про поліцію та докази у кримінальних справах». URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/24>
10. Котова В.В., Колот С.О. Міжнародний досвід розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Правовий часопис Донбасу. № 2 (79). 2022. С144-151.
11. Запорожець Р. Оптимізація правової системи: шлях до зниження кримінальних правопорушень проти власності в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 113-117.
12. Гумін О.М. Шахрайство у сучасному законодавстві деяких зарубіжних країн. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 456-460. <https://ap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/81.pdf>.
13. Кришевич О. В. Шахрайство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства. *Юридичний вісник*. 2010. 2. С. 76–80.
14. Чайка І.М. Зарубіжний досвід кримінально-правової заборони шахрайства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 5. 2022. С. 225-233.
15. Михайлюк А.М. Функціональна структура досудового розслідування у КПК Франції та України (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 170–180.
16. Баранець В.А. Зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень у формі дізнання. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С.331-336.
17. Крижна В.В. Досвід правового регулювання діяльності правоохоронних органів в зарубіжних країнах. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (21 жовтня 2022 року). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 195-199.
18. Татаров О.Ю. Слідчий суддя як суб'єкт захисту прав людини: деякі проблеми правозастосування та шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 13.
19. Тракало Р.І. Міжнародно-правові стандарти судового контролю за дотриманням права на повагу до приватного життя. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 1. С. 87–88.
20. Кримінальний кодекс Франції від 22.07.1992 р станом на 28.01.2024 р. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006117598/#LEGISCTA000006117598
21. Мартишко М. В. Аналіз зарубіжного законодавства щодо кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна. *Вісник асоціації кримін. права*. 2024. Т. 1. № 21. С. 151-164.
22. Станіч В.С., Менченя К.В. Кримінальний кодекс Французької Республіки. Київ: ОВК, 2017. 348 с.
23. Собкович О.В. Досвід країн Європейського Союзу щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 2. С. 889-894.
24. Бондаренко Л. А. Конкурентний розвиток туристичних територій в умовах євроінтеграції: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.05. Дніпро, 2024. 407 с.
25. Кузьменко А. С. Іноземна практика кримінальної відповідальності за шахрайство у туристичній сфері. *Протидія організованим злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи з нагоди 5-річчя створення Департаменту стратегічних розслідувань НПУ*: збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Кропивницький, 04 жовтня 2024 року). Кропивницький: ДонДУВС, 2024. С. 179-182.
26. Кримінальний кодекс Французької Республіки. ОВК. 2017. 348 с.
27. Молдован А.В., Савченко В.А., Садова Т.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, США. Навчальний посібник. К.: Алерта. 2014. 334 с.
28. Головенко П., Спица Н. Уголовно-процесуальний кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO) : науч.-практ. комментарий и перевод текста закона со вступительной статьёй профессора Уве Хелльманна «Введение в уголовно-процессуальное право ФРГ». Universitätsverlag Potsdam, 2012. 408 с. URL: <http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2012/6177/pdf/sdrs02.pdf>.
29. Кримінальний кодекс Німеччини від 23.01.1974 р. станом на 28.02.2024. Федеральний вісник законів. № 60, 1974 р. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>.
30. Strafgesetzbuch (StGB). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

Hurin V. V. Counteracting criminal offenses against property under martial law: the experience of Great Britain, France and Germany

The article presents a comparative legal analysis of approaches to combating criminal offenses against property in three leading European countries – Great Britain, France, and Germany. The authors focus on the specifics of legal regulation, institutional support, and practical mechanisms for combating such crimes as theft, robbery, fraud, embezzlement, extortion, illegal seizure of vehicles, and other forms of crimes that encroach on private, public, and collective property. The study reveals: the system of criminal law norms that form the basis for combating property crimes in the mentioned states; the structure and powers of law enforcement agencies (police, investigative units, prosecutor's office, gendarmerie, criminal investigation service); the practice of pre-trial investigation, the use of digital tools to track assets and combat organized property crimes; the influence of European standards on the formation of national systems for combating property crime. In the United Kingdom, the key role is played by the police forces of England and Wales, Scotland and Northern Ireland, which operate in coordination with the National Crime Agency (NCA) and local prosecutors' offices. The system focuses on prevention, active patrolling, the use of analytical intelligence and cooperation with the public. France demonstrates an effective model of a dual structure - the police (Police nationale) and the gendarmerie (Gendarmerie nationale), which jointly ensure the protection of property in urban and rural areas. The system is distinguished by a high level of technical equipment and strict sanctions for encroachment on property. Germany implements a decentralized model, in which the 16 federal states have their own police forces, but are coordinated by common databases, federal investigative bodies and specialized crime centers. Particular attention is paid to cybercrime against property, banking fraud and the fight against recidivism. The analysis shows that all three countries have a clearly established hierarchy of response to property crimes, use modern information and analytical resources, video surveillance systems, and criminal offense records, and actively implement a policy of police-society interaction (community policing). The conclusions substantiate the possibility of borrowing a number of elements of these models to improve the domestic system for combating criminal offenses against property. The authors suggest, in particular, the introduction of integrated information databases, increasing the role of local police structures in crime prevention, improving interdepartmental coordination, and developing digital investigative tools.

Key words: foreign experience, regulatory and legal framework, law enforcement agencies, criminal offenses, property, detection, investigation, counteraction.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025